

„Őrizzük, tartsuk fenn emlékeinket,
gyűjtsük össze töredékeinket,
nehogy elveszenek végleg,
s ezáltal is üresebb legyen a múlt,
szegényebb a jelen és kétesebb a jövő.”

Cato

Válogatás a „**Fehérpartok**” alján címmel készülő
helytörténeti kiadványból.

(szerkeszti: Heinrich Pál)

Már folyik az új nagy építkezés Balatonaligán

Szász Károly Aliga múltjáról és jövőjéről

Emlékművet Mészöly Gézának, Aliga festőjének

Aliga igaz jellemzésére, értékének komoly megítélésére nézve leginkább illetékesek azok, akik hosszú időn át közvetlen módon tapasztalhatták azokat minden vonatkozásban. Köztük kiemelkedő helyzetű több évtizedes aligai tartózkodásánál fogva

Szász Károly

valóságos belső titkos tanácsos, a képviselőház volt elnöke, nagytekintélyű esztétikus. Kérdéseimre szíves készséggel válaszolta a következőket:

– Mindenekelőtt nagyon érdekel az általam fölvetett idea, hogy Mészöly Géza tiszteletére mellszobrot vagy emléktáblát állítsanak születése századik évfordulójának alkalmából Balatonaligán. Mészöly olyan nagy festőművész volt, hogy megilleti az országos jellegű ünneplés is. Miután pedig éppen Aligán festette és rajzolta erős magyar karakterű táj és zsánerképeit, természetes és illő dolog, hogy Aligán örökítsék meg emlékét. A magyar művészet számára ritka becsülést szerzett munkásságával Párizsban éppúgy, mint idehaza. Örvendetes az a javaslat is, hogy a centenáriumra Mészölyt kiállítás rendezzen a Szépművészeti Múzeum, lehetőleg ne csak a saját anyagából, hanem összegyűjtve minél több – egyebütt magánkézben levő – alkotásaiból is.

– Amit Balatonaliga új építkezéséről hallottam az persze megelégedéssel töltheti el a kedvelt fürdőhely minden hívét. A számos (kb. tizenkét) szállónak, villá-

nak, yacht-clubnak, kikötőnek, szabadtéri színháznak és a közönséget szolgáló egyéb épületeknek a létesítése nagy perspektívát jelent. Mindezt szép tágas parkkal egészítik ki és Aliga kitűnő forrásvizait is praktikusán kihasználják. Mikor az idei augusztus végén eljöttem onnan, már megindult két szálló építkezése, ami csakugyan biztató kezdet a mai viszonyok közepette.

– Annál inkább érdekel Aliga modernizálása, mert én már képviselő koromban foglalkoztam a kikötő építés tervével és igyekeztem megvalósíttatni, mint az enyingi kerület követe. Ghillányi volt földmivelésügyi miniszter 1914-ben értesített, hogy június 20-án kikötő-bizottság megy Aligára s kért, hogy fogadjam őket Ferenc Ferdinánd meggyilkolása és a világháború kitörése természetesen gátat vetett báró Ghillányi Imre intézkedésének. Most, hogy végre kikötőt kap Aliga, ez kétségtelen óriási előnyt hoz majd számára és közelebb viszi értékeinek a kihasználásához. – Ezeknek sorában jelentékeny az, hogy olyan közel esik Budapesthez. Odalent most körülbelül 50 villa áll a parti részen. De már fönt a magasparton is van belőle. Célszerű az, hogy a vállalkozók megvásárolták a községi legelőt és ott ugyancsak építkeznek.

– Aki Balatonaligán üdült, nagyon megszerette és híve maradt. Magam 1906-ban építettem a feleségemmel együtt villát, de már előbb két esztendeig ott nyaraltunk, tehát az első állandó nyaralói közé tartozunk. 1907-ben már a saját házukban laktunk. Aliga régi kedvelői voltak még dr Kmetty Károly egyetemi tanár, aztán Kolozsváry Bálint ugyancsak egyetemi professzor és Sándor öccse, a belügyminiszteri tanácsos, valamint Máthé Dénes, a pesti egyetem fogásztanszékének professzora, továbbá dr Nagy Emil, volt egészségügyi miniszter és Csók István, aki annyi kitűnő képet is festett odalent. Említésre érdemes, hogy Rauszek Jenő miniszteri tanácsos, az állam építészeti hivatal főnöke, aki két éve halt meg, nemcsak villát, hanem nejével együtt saját telkükön a magukéból kis református templomot építettek elhunyt kislányuk emlékére.

– A csöndes, igazán kellemes üdülőtelep aránylag rövid múltját remélhetőleg hosszú, nagy jövőre követi. Biztat rá a remek fekvése, igen jó homokos strandja, régi fás területe, üdítő forrásvizé és több más előnye, amelyek érthetővé teszik, hogy kitartó vállalkozás szolgáltasson hozzá a mai kornak megfelelő berendezkedést.

✍ T. K.

Forrás:

Országjárás,
Budapest, 1943. november 3.

A Balatoni csata III. (részlet)

(2. rész)

Március 1-én viszonylagos nyugalom uralkodott a szovjet 104. lövészhadtest arcvonalán. A reggeli órákban Alóstecker körűl a magyar 25. gyalogezred 55 főnyi harcfelderítő csoportját vetették be egy szovjet támpont ellen. A reggel 07 óra 50 perckor kiadott német jelentés szerint az ötvenöt katona közül csak öt ember tért vissza, a többi megadta magát a szovjet csapatoknak. A folyamatban lévő német katonai felvonulások miatt az eset olyan nagy jelentőségű volt, hogy déli 12 órakor már a német „Dél” hadseregcsoporthoz vezető főnöke foglalkozott az üggyel, s utasította a magyar II. hadtest és 25 gyaloghadosztály vezetői törzseit, hogy azonnal vezessenek be „drákói rendszabályokat” a szökés miatt és azok további megakadályozására. Ezzel egyidejűleg a német 6. hadsereg parancsnoksága is intézkedett és Balck tábornok megtiltotta, hogy a továbbiakban magyar katonákat harcfelderítésre alkalmazzanak. Ugyanakkor a peremvonalban levő német csapatok parancsot kaptak, hogy a szökés legkisebb gyanúja esetén azonnal nyissanak tüzet nehézfegyvereikből a magyar csapatokra.

Március 2-án a megye egész térségében erősen havazott és viharos szél fújt. A német III. páncélos hadtest és a szovjet 104. lövészhadtest sávjában csak szórványos tüzérségi harc és felderítő tevékenység volt. A magyar 25. gyalogezred sávjában újabb tíz magyar katona szökött át a szovjet csapatokhoz.

Március 3-án az időjárás továbbra is rendkívül kedvezőtlen volt. Egész nap havazott, majd az esti órákra viharossá fokozódott a szél. A kedvezőtlen időjárási viszonyok okozta felderítési nehézségeket kihasználva, március 3-án a kora hajnali óráktól kezdve megindult Győr-Pápa körzetében a német 6. SS páncélos hadsereg felvonulása.

Március 4-re a napok óta tartó rossz időjárás véget ért és az idő kiderült. A német 6. SS páncélos hadsereg I. SS páncélos és I. lovas hadtesteinek felvonulása Veszprém körzetében elérte a tetőfokát.

A 6. SS páncélos hadseregnek alárendelt I. lovas, valamint I. SS és II. SS páncélos hadtestek nyolc osztálya a Balatonvilágos és Szabadbattyán közti 25 km-es ívben helyezkedett el.

Az I. lovashadtest két hadosztálya a 6. SS páncélos hadsereg jobbszárnyán, Balatonvilágos és Mezőszentgyörgy közti 10 km-es terepszakaszon összpontosult. Balatonaliga és Balatonbozsok északi szélé között a német 4. lovashadosztály 5. és 41. lovasezredei, valamint 70. utász-zászlóalja és 70. páncélvadászosztálya helyezkedett el.

Balatonbozsok északi szélé és Garasmajor terepszakaszon a német 3. lovashadosztály 31. és 32. lovasezredei, valamint 69. utász-zászlóalja és 69. páncélvadász-osztálya összpontosult.

Az I. SS páncélos hadtest, két páncélos hadosztály pedig a Mezőszentgyörgy keleti szélé és Csösz község

közti vonalon gyülekezett. Jobbszárnyon a 12. SS „Hitlerjugend” páncélos hadosztály, balszárnyon pedig az I. SS „Leibstandarte Adolf Hitler” páncélos hadosztály vonult fel. Az I. SS páncélos hadtest alárendeltségébe utalták a magyar 25. gyaloghadosztály 1. és 26. gyalogezredeit.

A II. SS páncélos hadtest, két SS páncélos hadosztályát pedig Csösz és Szabadbattyán közti arcvonalaszkaszra irányították.

A Szabadbattyán és Velencei-tó közti 15 kilométeres ívben a német III. páncélos hadtest, a Velencei-tó és Mór közti vonalban pedig a IV. SS páncélos hadtest állott.

Március 5-én a derült időjárás tovább tartott. A gyors olvadás sártengerrel borította el a megye útjait. A gépesített csapatok számára biztosított műutakról leszorított német lovashadosztályok valósággal elmerültek a sárban. Egész nap a szovjet 26. hadsereg tüzérsége szakadatlanul lőtte a 45 km-es vonalon húzódó peremvonalakat és a védelem mélységében felderített célpontokat.

1945. március 5-én – a német ellentámadás előestéjén – a 3. Ukrán Front arcvonala előtt az ellenség 35 magasabb egységgel rendelkezett, melyek közül tizenegy páncéloshadosztály volt. A német hadosztályok közepes létszáma elérte a 10 ezer főt. A 6. német és 3. magyar hadseregekből álló „Balck” hadműveleti csoport, továbbá a 6. SS páncélos – és 2. páncélos hadseregek sávjában a német csapatok összesen mintegy 431 ezer katonával, 5630 db löveg-vel és aknavetővel 877 db harckocsival és rohamlöveggel, valamint 900 db páncélgépkocsival rendelkeztek.

A „Tavaszi ébredés” fedőnevű német ellentámadás időszaka

1945. március 6-15.

A szovjet 26. hadsereg első védelmi övezetének áttörése

(március 6-9.)

1945. március 6-ra virradó kora hajnali órákban az egész Dunántúl felett télies borulat uralkodott. A hőmérséklet 0 Celsius fok körül állt és szinte mindenütt havaseső zuhogott, sártengerré változtatva a terepet és az utakat. A kedvezőtlen időjárási viszonyok ellenére a kora hajnali órákban megindult a német „Dél” hadseregcsoporthoz vezető főnöke foglalkozott az üggyel, s utasította a magyar II. hadtest és 25 gyaloghadosztály vezetői törzseit, hogy azonnal vezessenek be „drákói rendszabályokat” a szökés miatt és azok további megakadályozására. Ezzel egyidejűleg a német 6. hadsereg parancsnoksága is intézkedett és Balck tábornok megtiltotta, hogy a továbbiakban magyar katonákat harcfelderítésre alkalmazzanak. Ugyanakkor a peremvonalban levő német csapatok parancsot kaptak, hogy a szökés legkisebb gyanúja esetén azonnal nyissanak tüzet nehézfegyvereikből a magyar csapatokra.

Március 2-án a megye egész térségében erősen havazott és viharos szél fújt. A német III. páncélos hadtest és a szovjet 104. lövészhadtest sávjában csak szórványos tüzérségi harc és felderítő tevékenység volt. A magyar 25. gyalogezred sávjában újabb tíz magyar katona szökött át a szovjet csapatokhoz.

Március 3-án az időjárás továbbra is rendkívül kedvezőtlen volt. Egész nap havazott, majd az esti órákra viharossá fokozódott a szél. A kedvezőtlen időjárási viszonyok okozta felderítési nehézségeket kihasználva, március 3-án a kora hajnali óráktól kezdve megindult Győr-Pápa körzetében a német 6. SS páncélos hadsereg felvonulása.

Március 4-re a napok óta tartó rossz időjárás véget ért és az idő kiderült. A német 6. SS páncélos hadsereg I. SS páncélos és I. lovas hadtesteinek felvonulása Veszprém körzetében elérte a tetőfokát.

A 6. SS páncélos hadseregnek alárendelt I. lovas, valamint I. SS és II. SS páncélos hadtestek nyolc osztálya a Balatonvilágos és Szabadbattyán közti 25 km-es ívben helyezkedett el.

Az I. lovashadtest két hadosztálya a 6. SS páncélos hadsereg jobbszárnyán, Balatonvilágos és Mezőszentgyörgy közti 10 km-es terepszakaszon összpontosult. Balatonaliga és Balatonbozsok északi szélé között a német 4. lovashadosztály 5. és 41. lovasezredei, valamint 70. utász-zászlóalja és 70. páncélvadászosztálya helyezkedett el.

Balatonbozsok északi szélé és Garasmajor terepszakaszon a német 3. lovashadosztály 31. és 32. lovasezredei, valamint 69. utász-zászlóalja és 69. páncélvadász-osztálya összpontosult.

Az I. SS páncélos hadtest, két páncélos hadosztály pedig a Mezőszentgyörgy keleti szélé és Csösz község

esetleg a romániai síkságig sikerül előretörni.

A támadó hadműveletet a német hadvezetés a két kísérő csapással kezdte meg. Hajnali 01 órakor minden tüzérségi előkészítés nélkül három német hadosztály erőszakos átkelést hajtott végre a Dráván, Siklóstól délnyugatra. Súlyos harcok után sikerült egy hídfőt kialakítani, de a Pécs irányába tervezett előretörés elakadt a bolgár és szovjet csapatok elszánt védelmén. Hasonlóan elakadt a Nagybjom-Kaposvár irányú német csapás is. A főcsapásmérő erő jobbszárnyán összpontosított I. lovashadtest már a hajnali órákban megkezdte támadását.

Március 6-án 01 óra 30 perc körül –szakadó havas esőben – az I. lovashadtest 4. és 3. lovashadosztálya elfoglalta megindulási vonalait a Balatonaliga és Mezöszentgyörgy közti 15 km-es sávban. Hajnali 05 órakor a jobbszárnyon összpontosított 4. lovashadosztály 5. lovasezredének kilenc százada – minden tüzérségi előkészítés nélkül – rajtaütésszerű csapást hajtott végre Alsótekeres körzetéből Gamásza-pusztára, valamint az attól keletre emelkedő 164. magassági pont vonalán kiépített szovjet állások ellen. A gyalogságként harcba vetett lovasszázadok mögött nyomult előre a 70. páncélvadász-osztály 8 db rohamlövege, 4 db P-II-es harckocsija a két Jgdpz. IV-es páncélvadásza. A hajnali sötétség és a havas eső okozta rossz látási viszonyok között a váratlanul előretörő német századok benyomultak Gamásza-pusztára és elfoglalták a szovjet főellenállási vonal első állásának egy részét.

A szovjet 104. lövészhadtest első lépcsőjében védő 93. lövészadosztály csapatai a második állásba vonultak vissza, majd délelőtt 10 óra körül ellenlökéssel a németeket visszavetették megindulási állásaikba.

A március 7-én 02 órakor kiadott német jelentés szerint Gamásza-pusztát és a környező magaslatokat a szovjet 93. lövészadosztály zászlóaljai visszafoglalták, majd az Enyingtől nyugatra összpontosított és harckocsikkal megerősített tartalékokkal súlyos csapást mértek a hátráló németekre. A német 5. lovasezred 1., 2., 3. és 8. lovas-századainak csak megtépázott roncsai vonultak vissza Lepsénybe és Balatonfőkajárba. Nem volt ritka látvány, hogy egy-egy lovas rota (raj) ún. „lóvezetője” 8-10 gazdátlan lóval vonult vissza. (394.) A veszteségek nagyságára utal, hogy a nap folyamán csak a balatonkenesei temetőben az 5. lovasezred negyvenkét elesett katonáját temették el.

Március 7-én 00 óra 25 perckor a német szárazföldi haderők vezérkari főnöksége elégedetlenségét fejezte ki a „Dél” hadseregcsoport vezetési törzsének az elmúlt nap eredményeivel kapcsolatban. (145.) Ennek ellenére, március 7-én, a támadás második napján sem gyorsult fel a német csapatok támadási üteme.

Március 7-én az I. lovashadtest jobbszárnyán, Balatonvilágos és Balatonbozsok között összpontosított német 4. lovashadosztály semmiféle harctevékenységet nem fejtett ki. Kölcsönös tüzérségi zavarótűz-tevékenységen kívül semmi jelentős esemény nem történt ebben a sávban.

A balszárnyon támadó 3. lovashadosztály a nap folyamán elkeseredett harcokat vívott az Enyingtől keletre levő Ágostonpuszta körül, melyet több szovjet lövészezred védett erős aknazárakkal és harckocsizó erőkkel megerősítve. Délelőtt 09 óra körül a német 69. utász-zászlóalj átjárókat nyitott a szovjet aknamezőkön, s német 32. lovasezred, a 69. páncélvadász-osztály 11 db rohamlövegének tűztámogatása mellett betört Ágostonpusztára, majd véres épületharcok után visszavonulásra kényszerítette a szovjet zászlóaljakat. A Feketepusztára felé hátráló szovjet csapatok századerejű és harckocsikkal támogatott ellenlökésekkel akadályozták meg, hogy a német harccsoportok üldözésbe menjenek át. Az ellenlökések fedezete alatt hátráló szovjet 74. lövészadosztály részei a déli órákra elérték a második védővonal árkait Enying és Feketepusztá között, melyet a 66. lövészadosztály négy ezrede tartott megszállva. A szovjet 66. lövészadosztály zárótüzében a német 3. lovashadosztály előnyomulása elakadt.

Március 8-án a német I. lovashadtest alig tevékenykedett a nap folyamán. A lovashadtest jobbszárnyán összpontosított német 4. lovashadosztály a nap folyamán semmiféle harctevékenységet nem folytatott a szovjet 93. lövészadosztály ellen. A magyar 25. gyalogezred három zászlóalját és a 20. rohamtüzérségi osztály (15 db Jgdpz. 38. „Hetzer” páncélvadászal) a német 4. lovashadosztály alárendeltségébe utalták és felkészítették az Enying elleni frontális támadásra. A 4. lovashadosztály 70. páncélvadász-osztályának 8 db rohamlövegét és 2 db korszerűtlen P-II. mintájú harckocsiját az Enyingtől keletre támadó német 3. lovashadosztály sávjába irányították át. Az így megerősített német 3. lovashadosztály 31. és 32. lovasezredei, valamint 69. utász- és páncélvadász zászlóaljai a német I. lovashadtest március 8-án reggel 08 óra 30 perckor kiadott reggeli jelentés szerint továbbra sem tudták áttörni a szovjet védelmet.

Március 9-én a német támadó hadművelet a főcsapás irányában végleg elakadt. Ezért a német hadvezetés a hadműveleti főcsapás végrehajtását a Balaton és a Sárvíz-csatorna között támadó I. lovas és I. SS páncélos hadtestre bízta. Különösen az I. SS páncélos hadtest balszárnyán összpontosított I. SS „Leibstandarte Adolf Hitler” páncélos hadosztály sávjában vetettek be nagy erőket. A már itt harcoló magyar 25. gyalogadosztály 1. és 26. gyalogezrede mellett ide irányították a német 23. páncélos hadosztály nyolc zászlóalját és a 23. harckocsiezred kb 20-25 db harckocsiját is. Az így megerősített csapásmérő csoportosítás azt a parancsot kapta, hogy a Nagyhorcsögpusztára, Számadó-major, Dég vonalról törjön előre Simontornya főirányba, majd pedig Dunaföldvár körzetében érje el a Dunát.

folytatás következik...

Forrás:

Veress D. Csaba: A Balatoni csata

Békenyár – hadinyaralás 1946-ban A Balaton

Sötét véres árnyak között jár erre az ember, felrémlik még Horthyék meg a nyilasok emléke, akik ezt a szép magyar tengert oly szomorú emlékműve tették. De a napsugárban már oszladoznak az árnyak, a Balaton készül feltámadásra. Ez az év vége lesz a feltámadás éve, mert tavaly néhány ifjúsági tábor résztvevőin kívül nem nyaralt itt senki. A szállodák és a penziók zárva voltak, a mólók és a sétányok kihaltak, alig volt valami élet. Mindössze a környékbeli „jóemberek” fosztogatták unalmukban az üres villákat, vonatközlekedés alig volt, néhány merész nyaraló-pionír még vonatetőn hasalva, különféle állatkák társaságában tette meg az utat Kelenföldtől Aligáig. A kihalt telepeken semmit sem lehetett kapni és a nyaralók többnyire már az első vonatetővel visszakarikáztak a fővárosba, ahol legalább embereket lehetett látni és ha mások nem, legalább feketézők voltak körülötte...

Idén azonban felkészült a nyárra a Balaton: itt is, ott is rendbehozták a rongált épületeket, leszerződttették a kabinost, a jazz-dobost és néhány konzum-hölgyet, újra salakozták a tenispályákat és beszerezték az arany méréséhez szükséges eszközöket: a csipeszket, savakat, mérlegeket és félgrammos súlyokat... Jöhetnek a palik...

Két hétre legalább 20 dollárt vigyenek magukkal, ha

rendesen akarnak nyaralni – mondja a palinak nézett riporternek az egyik nyaralással és utazással foglalkozó hivatalos hely. A szezon a legtöbb helyen, sajnos, a jópénz forgalomba hozataláig dollárral és arannyal indul. Ellátásért és lakásért napi 1-1. dollárt vagy 2-3 gramm aranyat kell számítani.

A riporter elhatározza, hogy elmegy a MÁV-hoz és az IBUSZ-hoz megkérdezni vajon a nyaralásra induló közönség is teherkocsin és vonatetőkön indul-e az üdülésre? Az IBUSZ előreláthatólag naponta indít külön balatoni vonatot számozott üdülőhelyekkel, úgyhogy a Balaton felé közlekedés nehézségeit előreláthatólag sikerül majd megoldani. A MÁV is tele van jóindulattal, de minthogy a MÁV nem számíthat semmiért törtaranyat vagy dollárt, félő, hogy a jóindulat szegény kicsi férge nem fog tudni megnőni. Hajókat is üzembe akarnak helyezni a Balatonon, de ez is csak óhaj. Vitorlázás szintén nem lesz még az idén, csónakok is alig vannak, de a Balaton marad és aki lemegy, kitűnően fog szórakozni – legalább is ezt ígérik a hirdetések és az IBUSZ-tisztviselők. Hogy azután a riporternek kívül ki hisz nekik, az természetesen más kérdés...

Forrás:

Világosság, 1946. június 9.

Utazás a Balaton körül

Mint valamikor a rejtelmes Tibetbe, úgy indul útnak felfedező útjára egy expedíció a Balaton körül. Az expedíció vezetője dr. Mihályffy miniszteri tanácsos a Balatoni Intéző Bizottság elnöke, néhány régi balatoni szakember és négy újságíró. Cél: a népüdtetés, „szemrevételezzük a Balatont”, hogyan lehet a magyar tengert hozzáférhetővé tenni a magyar nép számára. A dolgozók Balaton melletti pihenőjének megszervezése mellett fontos szempont az idegenforgalom is.

Az első állomáshely Balatonaliga. Az ember optimista lesz, ha látja, ilyen pompás lehetőség, mindjárt az első megállónál. Később sajnos lelohad a nagy optimizmus, amikor látjuk, hogy Balatonaliga nem a Balaton általános képét mutatja, hanem jóformán kivételes hely, amely úgy látszik a háború alatt

területenkívüliséget élvezett. Három szálloda van épülőben, az egyik már csak bútorra és vakolatra vár, a másik kettő befejezhető lenne, csak pénz kell hozzá. A strandja kifogástalan. Nagyszerű étterem épül halastóval, amelyet alulról reflektorok fognak megvilágítani. Szóval tökéletes luxushely lehetne, Siófok trónörököse, (Siófok majdnem teljesen elpusztult) az idegenforgalom gócpontja, a fürdőigazgató azonban azt mondja, hogy egyelőre a cél a dolgozók üdtetése, a szállodát ha véres verejtékkel is, de befejezik és hozzáférhetővé teszik a szellemi és fizikai dolgozók számára.

✍ Kelemen István

Forrás:

*Magyar Nemzet,
1946. május 23.*